

суспільними інстинктами, яка мріє, щоб усі люди були щасливими, розуміється на механізмах існуючого строю, жінки-робітниці все більше і більше приймають участь у керівництві суспільними підприємствами та державою, руйнівник облудних моральних устоїв буржуазного суспільства, пристрасний шукач правди і невтомний борець за неї, вождь і рупор нового покоління, відстоює громадянські інтереси, соціальний мислитель, натури, яким абсолютно чужими є все декадентське й спотворене, носій прогресу і волелюбних ідеалів, людина здатна критично мислити, піднести весь народ на більш високий щабель моралі, непересічний, авторитарний, з чийми ідеями не можна не рахуватись.

Наголошено, що лідерство – консолідує чинник, що спонукає до розвитку, який спроможний розпізнавати, ідентифікувати особистісні здібності, трансформувати, корегувати та спрямовувати енергію натовпу в корисну. В свою чергу лідер – потреба кожного суспільства, системи, епохи, як атрибут, який віддзеркалює їх інтереси та ідеологічне наповнення.

Ключові слова: лідер, лідерство, історико-педагогічна думка, видатні науковці, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

УДК 001.891-047.22

CATEGORY «RESEARCH COMPETENCE» IN PHILOSOPHICAL AND HISTORICAL-PEDAGOGICAL SCIENTIFIC LITERATURE

КАТЕГОРІЯ «ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТА ІСТОРІКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Егор Сипчук

здобувач 1 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
E-mail: egor_sypchuk@ukr.net
ORCID 0000-0003-0913-0461
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Yehor Sypchuk

student of the 1st year of the third (educational and scientific) level of higher education, specialty 011 Educational, pedagogical sciences,
E-mail: egor_sypchuk@ukr.net
ORCID 0000-0003-0913-0461
SHEI “Donbas State Pedagogical University”, Ukraine

ABSTRACT

Analyzing the philosophical and historical-pedagogical literature, we discovered the active interest of foreign and Ukrainian researchers in the given problem. This article examines the concept of “competence”, which is revealed as a phenomenon for solving a number of relevant life and educational tasks. This category in the learning process is positioned as a form of realization of acquired knowledge, skills, experience, values and is an integral part of personality development. The article analyzes the interpretation of the concept of “research competence” in the works of foreign and Ukrainian scientists. It was determined that research competence is a factor of self-determination that characterizes the ability to communicate, cooperate and make changes. Expresses readiness and ability to independently search

for solutions to problems and creative growth, which are based on a system of knowledge, skills and abilities. The article indicates the typical elements of research activity, which are an integral part of the individual's readiness and ability to implement this activity; the main stages of activity are indicated, which are necessary for the successful implementation of one's plans and obtaining a practical result; the main components and characteristics inherent in the individual's research competence are highlighted. Based on the study of different approaches to the definition of the concept of "research competence", the article presents a systematized variety of definitions, highlights the essential features and components of this category. It was concluded that research competence is a formed system of qualities of an individual, which ensures free mastery of research skills and abilities; the ability and readiness to independently search for solutions to new problems; systematic implementation of acquired research knowledge in practice; motivation and readiness to improve implemented research activities.

Key words: competence, research competence, structure of research competence, research activity, cognitive activity, education applicant, secondary school.

Актуальність теми. В сучасних умовах стрімкого розвитку соціальних та економічних інститутів у країні виникає необхідність модернізації низки інших сфер, в першу чергу системи освіти. Нові виклики в освітній сфері вимагають змін методів, змісту, форм та принципів навчання. Згідно Національної доктрини розвитку освіти в ХХІ столітті, законам України «Про освіту», основною метою навчання у школі є підготовка кваліфікованих та компетентних фахівців, які затребувані на ринку праці, орієнтуються в різних галузях знань, здатні до постійного професійного розвитку та вміють реалізувати проектну та дослідницьку діяльність.

На сьогодні поняття «дослідницька компетентність» відіграє провідну роль як засіб підвищення якості та розвитку сучасної освіти. Суспільству необхідні фахівці, які одночасно з предметними знаннями та вміннями володіють досвідом їх застосування в соціокультурному середовищі, тобто володіють ключовими життєвими компетентностями. Саме компетентнісний рівень сформованих дослідницьких якостей свідчить про успішне засвоєння матеріалу, готовність та здатність використовувати його для вирішення професійних і побутових завдань. Таким чином, вчителю необхідно активно користуватися засобами практичної діяльності задля ґрунтовного засвоєння знань та формування практичних навичок здобувачів шляхом спостереження, проведення експериментів та наукових досліджень. Викладач має модернізувати власні навчальні інструменти з опорою на розвиток дослідницької компетентності учнів, тобто змінити підходи до викладання предмету, активно використовувати в освітньому процесі дослідницькі, практичні та експериментальні види робіт та зробити їх основою вивчення предмету, тим самим забезпечити перехід від традиційних форм навчання до технологій особистісно-орієнтовного навчання, що базується на основі компетентнісного підходу.

Сучасний вчитель має чітко зрозуміти про наявність у його практичній діяльності певних протиріч між вимогами до здійснення дослідницької діяльності, в умовах вирішення педагогічних завдань, та недостатньою сформованістю дослідницької компетентності як важливої складової

професійності педагога; між необхідністю розвитку дослідницької компетентності та недостатньою вивченістю цієї проблеми.

Виходячи з цього, однією із головних задач, що постають перед сучасним педагогом, є постійний пошук, створення та застосування педагогічних технологій та інновацій; вивчення сучасних методик та форм навчання, провадження експериментальної роботи, аналіз отриманих даних, поширення власного досвіду роботи, отже, розвиток дослідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему формування дослідницької компетентності розкрито у наукових роботах М. Архіпової, Т. Байбари, Н. Любчак, І. Фролової, Н. Сосницької, В. Шарко, М. Головань, В. Яценко та ін.

Аналіз трактувань поняття «дослідницька компетентність» у різних науковців дозволяє зробити висновок, що дане поняття визначають як цілісне інтегральне утворення особистості, певний набір знань, вмінь, навичок, досвіду діяльності особистості, сформованість мотиваційних та вольових якостей, що проявляються у готовності, здатності, мотивації до дослідницької діяльності з активним використанням спеціальних та універсальних методів наукового пізнання, з метою отримання нових знань, практичному застосуванні творчого та креативного підходу в цілепокладанні, плануванні, аналізі, систематизуванні, прийнятті рішень та оцінці результатів дослідницької діяльності (Головань, 2012; Яценко, 2012: 55-52).

І. Фролова вважає, що активна участь здобувачів у дослідницькій діяльності забезпечує постійну потребу в оновленні та модернізації знань, формування вмінь слідкувати та підтримувати перспективні вимоги процесу, різних сфер діяльності та науки, дозволяє у значній мірі розкрити свій дослідницький потенціал (Фролова, 2012: 206-216). Дослідницька компетентність є показником професійної та загальної освіченості педагога, що відображається у володінні уміннями та способами дослідницької діяльності на рівні технологій, які необхідні для вирішення педагогічних й освітніх питань та ефективної побудови навчального процесу. Формування компетентності формується безпосередньо під час дослідницької діяльності й проявляється за умови зацікавленості та особистого інтересу здобувача.

Н. Сосницька, розглядаючи проблему формування компетентностей особистості в умовах наскрізної інтеграції в чотирьох напрямках (наука, технології, інженерія і математика – STEM-освіта), використовує термін «науково-дослідницька компетентність», яку трактує як здатність учнів здійснювати проектну та дослідницьку діяльність, спрямовану на розв'язання конкретно-практичних завдань (Сосницька, 2019: 422-428).

М. Головань на основі трактування «компетентності» як інтегративного утворення особистості, що поєднує знання, вміння, навички, досвід і особистісні якості, дослідницьку компетентність розуміє як сукупність системи знань, умінь і навичок дослідницької діяльності, інтересів, прагнень, ціннісних орієнтацій та мотивів самореалізації особистості (Головань, 2012: 55-62).

В. Шарко вважає, що необхідними компонентами формування дослідницької компетентності учнів в освітньому процесі є знання, вміння та навички, що формуються та проявляються в навчально-пізнавальній діяльності. Розглядаючи ієрархію компетентностей учня, науковець засвідчує, що

навчально-пізнавальна компетентність має формуватися всіма вчителями в навчальному процесі (Шарко, 2010: 10-16).

На думку Н. Любчак компетентність невід'ємно пов'язана із вмінням особи ефективно діяти в різних ситуаціях, тому структурні компоненти дослідницької компетентності повинні співпадати з компонентами дослідницької діяльності, а єдність теоретичної та практичної складової дослідницьких вмінь складають цілісну модель дослідницької компетентності (Любчак, 2013: 33-40).

Т. Байбара зазначає, що компетентність – це володіння учнем компетенцією, що поєднується з його особистісним ставленням до неї і до предмета діяльності (Байбара, 2011: 98).

М. Архипова визначила поняття «дослідницька компетентність» для молодого інженера-педагога як володіння методологією і методами інженерно-педагогічного дослідження, тобто процесу планування, організації та здійснення пошуково-перетворювальної діяльності, об'єктом якої виступають психолого-педагогічна і галузева складові (Архипова, 2009: 144-148).

Отже, серед дослідників немає однозначного визначення поняття «дослідницька компетентність», внаслідок чого виникає необхідність вивчення теоретичних аспектів означеного наукового феномена.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Розглянути зміст поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фундаментальною основою дослідницької компетентності є дослідницька діяльність, яка забезпечує можливість отримувати нові знання, вміння та навички на основі практико-перетворювальної діяльності. У свою чергу, дослідницьку діяльність розглядають як творчу діяльність, що спрямована на засвоєння учнями нових знань, формування навичок, опанування способів діяльності та розуміння навколишнього середовища. Вона виступає основою розвитку пізнавального, творчого та інтелектуального потенціалу, активізує та розвиває інтерес до навчання, явищ, процесів, забезпечує формування предметних та загальних вмінь.

Поняття «дослідницька компетентність» являє собою особистісне утворення, що проявляється у мотивації, готовності, здатності до впровадження та реалізації активної дослідницької діяльності. Типовими елементами дослідницької компетентності учнів є здатність здійснювати:

– цілепокладання, що виражається у навичках ідентифікувати та окреслювати певні цілі діяльності;

– цілевиконання, що передбачає визначення предмета, об'єкта дослідження, засобів діяльності, реалізацію дій, які плануються відтворити для досягнення відповідних цілей;

– рефлексію, що передбачає ґрунтовний аналіз результатів діяльності – порівняння досягнутих результатів з метою, що була поставлена (Фомін, 2013: 49-52).

Таким чином, дослідницька компетентність є основою для розвитку інших видів компетентностей, оскільки реалізує творчі здібності учнів і допомагає їм досягти успіхів у майбутньому. Головною особливістю є те, що дана компетентність потребує фундаментального знання, яке включає в себе логічне обґрунтування наукового дослідження, розуміння пов'язаних наукових тверджень і фундаментальних термінів.

Важливою складовою дослідницької компетентності є те, що вона реалізується лише за наявності в особистості ціннісно-смыслового ставлення, мотивації та особистої зацікавленості в даній діяльності, тобто має існувати в єдності з цінностями, мотивами та інтересами особистості. Таким чином, зазначені орієнтації безпосередньо впливають на регуляцію та розвиток пізнавальних, мисленневих та розумових процесів, тісно пов'язані з мотиваційними та емоційно-вольовими механізмами психіки людини, регулюють соціальну поведінку і навчальну діяльність. Інтегрування пізнавальних та творчо-перетворювальних здібностей виступає як спосіб поведінки, що цілком описує рівень дослідницької компетентності. Дослідницька компетентність є наслідком саморозвитку учня, його особистісного зростання, самоорганізації, самовдосконалення і синтезу його пізнавального, особистісного та діяльнісного досвіду.

Проаналізувавши роботи з проблем дослідницької компетентності, можна зробити певний висновок, що на даний час відсутнє однозначне розуміння та трактування цього поняття. Базуючись на вивченні різних підходів до визначення поняття «дослідницька компетентність» доцільно представити систематизоване різноманіття визначень, виділити сутнісні риси та складові цієї категорії.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ"		
ПІДХІД	СУТНІСНІ РИСИ	СКЛАДОВІ
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД	перетворювальний характер; особистісна якість, яка виражена у бажанні й здатності самостійно опанувати і отримувати нові знання.	знання, уміння, навички, способи діяльності.
ПРОЦЕСУАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД	оволодіння особистістю відповідною дослідницькою компетентністю; методи, форми дослідження, якими вона повинна володіти, щоб займатися дослідницькою діяльністю.	мотивація, методологічна позиція, ціннісні переконання дослідника.
ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД	адаптаційні здатності до умов багаторольової дослідницької діяльності; здатність її проєктувати та здійснювати;	проблемно-рактичний компонент, смисловий компонент, ціннісний компонент.
ЦІННІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД	особистісна характеристика, яка формується в діяльності та завжди виявляється за умови ціннісного відношення до діяльності, особистісної зацікавленості.	загальнокультурні компетенції, інваріантні для будь якої діяльності, компетенції, які змінюються в залежності від напрямку підготовки.
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПІДХІД	дослідницька компетентність тотожна культурі людства за структурним наповненням; дозволяє людині орієнтуватися у широкому колі питань.	знання, операційно-технологічний компонент, мотиваційно-етичний компонент, соціальний та поведінковий компоненти.
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД	невід'ємний компонент загальної освіченості; характеристика, що демонструє володіння вміннями та засобами дослідницької діяльності на рівні технології з метою пошуку знань для вирішення навчальних проблем, організації навчального процесу.	особистісний компонент, операційний компонент, комунікативний компонент.

Рис. Підходи до визначення поняття «дослідницька компетентність»

Дослідницька компетентність як науковий феномен ґрунтується на отриманні нових знань про явища, події, об'єкти та процеси. Задля реалізації цієї діяльності існують певні етапи:

- етап планування дослідження (проектується певний систематизований перелік дій, які необхідні для отримання результатів);
- етап застосування методів до об'єкта дослідження;
- етап формулювання та інтерпретації результатів дослідження.

Дослідницька компетентність містить наступні компоненти:

– проєктувальний компонент, який передбачає вміння, навички, здібності знаходити та формулювати проблемні питання, визначати предмет та об'єкт дослідження, відокремлювати основні поняття та процеси, формулювати мету та висувати гіпотезу дослідження;

– інформаційний компонент, який передбачає володіння певними методами збору даних відповідно до гіпотез дослідження, створення ґрунтовної емпіричної бази даних, опрацювання різних видів джерел;

– аналітичний компонент, який передбачає активне застосування розвинутого логічного та продуктивного мислення, здатності до критичного аналізу та відповідних творчих здібностей; ґрунтовний підбір, аналіз і використання спеціальних методів дослідження;

– практичний компонент, який передбачає створення, узагальнення, систематизування та упровадження результатів дослідження у практичну діяльність (Пошетун, 2004: 15-25).

П. Нечипуренко виокремлює наступні характеристики дослідницької компетентності:

а) дослідницька компетентність є складним особистісним утворенням, що ґрунтується на знаннях, уміннях та навичках, що необхідні для організації та здійснення дослідницької діяльності, може бути схарактеризоване через позитивне ставлення до неї та усвідомлення її значущості незалежно від того, виконується вона особисто або спільно;

б) оскільки дослідницька компетентність є інтегральним утворенням, вона може бути описана на різних рівнях: предметному, міжпредметному та загальнометодологічному;

в) дослідницька компетентність, характеризуючи здатність особистості до виконання дослідницької діяльності, може розглядатися за її видами: від навчально-дослідницької на різних етапах її формування у предметних галузях та науково-дослідницької у науковій галузі;

г) формування дослідницької компетентності нерозривно пов'язане із розвитком загально навчальних (академічних) компетентностей, може розглядатися як їх складова та є необхідною умовою для професійного розвитку й самовдосконалення особистості;

д) найвищий рівень сформованості дослідницької компетентності досягається у процесі самостійної творчої дослідницької діяльності (Нечипуренко, 2017: 24).

Аналізуючи існуючі в педагогічній та науковій літературі підходи до визначення поняття «дослідницька компетентність», можна зробити висновок, що дослідницька компетентність – це сформована система якостей індивіда, яка

забезпечує вільне володіння дослідницькими навичками та вміннями; здатність й готовність до самостійного пошуку розв'язання нових проблем; систематизоване впровадження набутих дослідницьких знань на практиці; мотивація та готовність до вдосконалення впровадженої дослідницької діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, поняття «дослідницька компетентність» є своєрідним феноменом у сучасній освіті, що обумовлено наявністю численних визначень. Акцентуючи увагу на ґрунтовності розглянутих визначень дефініції «дослідницька компетентність», доцільно зауважити, що особливої актуальності набуває проблема знаходження узагальнюючого поняття, що відображало б усі аспекти освітнього процесу.

Аналіз розглянутих досліджень свідчить про те, що науковці по-різному трактують поняття «дослідницька компетентність», мають різні погляди щодо її змісту, кількісного складу, номенклатури складників, рівневої організації.

Дослідницька компетентність в цьому сенсі виступає як готовність до ефективної науково-дослідної роботи, готовність до самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення, інтеграції дослідницьких дій в єдину систему, що визначає динаміку переходу від виконавчої до творчої й пізнавальної діяльності.

З огляду на зазначені підходи та їх особливості, треба зауважити, що формування дослідницької компетентності, активний процес підготовки учнів до творчої та дослідницької діяльності, формування в них знань, вмінь та навичок дослідницького пошуку, готовність до самоосвіти та самовдосконалення стають найважливішим завданням сучасного освітнього процесу.

Перспективним вважаємо подальше дослідження поняття «дослідницька діяльність учнів» та питань формування пізнавальної діяльності здобувачів середньої освіти.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Архипова, М.В. (2009). Дослідницька компетентність майбутніх інженерів-педагогів. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 144-148). 22–24 жовтня, 2009, Хмельницький, Україна.

Байбара, Т.М. (2011). Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичні засади. *Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: теоретичні аспекти*, 98.

Головань, М.С. (2012). Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*, (7), 55-62.

Головань, М.С., Яценко, В.В. (2012). Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*, (7), 55-62.

Любчак, Н.М. (2013). Теоретичні аспекти визначення сутності дослідницької компетентності майбутнього вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*, (4), 33-40.

Нечипуренко, П.П. (2017). *Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування дослідницьких компетентностей старшокласників у*

профільному навчанні хімії (автореф. дис. ... кандидата пед. наук) Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, Україна.

Пометун, О.І. (2004). Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*, 15–25.

Сосницька, Н.Л. (2019). Формування науково-дослідницької компетентності при навчанні фізики на засадах STEM-освіти. *Науковий вісник Львівської академії*. (5), 422–428.

Фомін, О.М. (2013). Наукові засади формування дослідницької компетентності обдарованих учнів в рамках діяльності Малої академії наук. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, (2), 49-52.

Фролова, М.Е. (2012). Педагогічне забезпечення процесу формування дослідницьких компетентностей студентів в системі вищої економічної освіти. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*, (3), 206-216.

Шарко, В.Д., Солодовник, А.О. (2010). Організація самостійної пізнавальної діяльності учнів з фізики з використанням інформаційних технологій. *Інформаційні технології в освіті*, (8), 10-16.

REFERENCES

Arkhyrova, M.V. (2009). Doslidnytska kompetentnist maibutnykh inzheneriv-pedahohiv. Profesiine stanovlennia osobystosti: problemy i perspektyvy: materialy V Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii (s. 144-148). 22–24 zhovtnia, 2009, Khmelnytskyi [in Ukrainian].

Baibara, T.M. (2011). Kompetentnisnyi pidkhid v pochatkovii lantsi osvity: teoretychni zasady. Formuvannia kliuchovykh i predmetnykh kompetentnostei molodshykh shkoliariv u navchalnomu protsesi: teoretychni aspekty, 98 [in Ukrainian].

Holovan, M.S. (2012). Sutnist ta zmist poniattia «doslidnytska kompetentnist». Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli, (7), 55-62 [in Ukrainian].

Holovan, M.S., Yatsenko, V.V. (2012). Sutnist ta zmist poniattia «doslidnytska kompetentnist». Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli, (7), 55-62 [in Ukrainian].

Liubchak, N.M. (2013). Teoretychni aspekty vyznachennia sutnosti doslidnytskoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Pedahohika i psykholohiia, (4), 33-40 [in Ukrainian].

Nechypurenko, P.P. (2017). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii yak zasib formuvannia doslidnytskykh kompetentnostei starshoklasnykiv u profilnomu navchanni khimii (avtoref. dys. ... kandydata ped. nauk) Kryvorizkyi derzhavnyi pedahohichniy universytet, Kryvyi Rih [in Ukrainian].

Pometun, O.I. (2004). Teoriia ta praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy, 15–25 [in Ukrainian].

Sosnytska, N.L. (2019). Formuvannia naukovy-doslidnytskoi kompetentnosti pry navchanni fizyky na zasadakh STEM-osvity. Naukovyi visnyk Lotnoi akademii. (5), 422–428 [in Ukrainian].

Fomin, O.M. (2013). Naukovi zasady formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti obdarovanykh uchniv v ramkakh diialnosti Maloi akademii nauk.

Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti, (2), 49-52 [in Ukrainian].

Frolova, M.E. (2012). Pedagogichne zabezpechennia protsesu formuvannia doslidnytskykh kompetentnosti studentiv v systemi vyshchoi ekonomichnoi osvity. Pedagogika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii, (3), 206-216 [in Ukrainian].

Sharko, V.D., Solodovnyk, A.O. (2010). Orhanizatsiia samostiinoi piznavalnoi diialnosti uchniv z fizyky z vykorystanniam informatsiinykh tekhnolohii. Informatsiini tekhnolohii v osviti, (8), 10-16 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Аналізуючи філософську та історико-педагогічну літературу, ми виявили активний інтерес зарубіжних та українських дослідників до поставленої проблеми. У даній статті розглянуто поняття «компетентність», що розкривається як феномен для вирішення низки актуальних життєвих та навчальних завдань. Дана категорія в процесі навчання позиціонує як форма реалізації набутих знань, навичок, досвіду, цінностей та є невід'ємною частиною розвитку особистості. У статті проаналізовано трактування поняття «дослідницька компетентність» у роботах зарубіжних та українських вчених. Визначено, що дослідницька компетентність є фактором самовизначення, що характеризує вміння комунікувати, співпрацювати та робити зміни. Виражає готовність та здатність до самостійного пошуку розв'язання проблем та творчого зростання, що спираються на систему знань, вмінь та навичок. У статті зазначені типові елементи дослідницької діяльності, що є невід'ємною частиною готовності та здатності особистості до реалізації цієї діяльності; вказані основні етапи діяльності, що необхідні для успішної реалізації своїх планів та отримання практичного результату; виділені основні компоненти та характеристики, що притаманні дослідницькій компетентності особистості. Базуючись на вивченні різних підходів до визначення поняття «дослідницька компетентність», у статті представлено систематизоване різноманіття визначень, виділено сутнісні риси та складові цієї категорії. Зроблено висновок, що дослідницька компетентність – це сформована система якостей індивіда, що забезпечує вільне володіння дослідницькими навичками та вміннями; здатність й готовність до самостійного пошуку розв'язання нових проблем; систематизоване впровадження набутих дослідницьких знань на практиці; мотивація та готовність до вдосконалення впровадженої дослідницької діяльності.

Ключові слова: компетентність, дослідницька компетентність, структура дослідницької компетентності, дослідницька діяльність, пізнавальна активність, здобувачі освіти, середня школа.